

Česká školní inspekce
Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5

Tematická zpráva

Analýza školních vzdělávacích programů pro základní vzdělávání za období 2007–2011

Praha, září 2012

Obsah

Obsah	2
1 Úvod.....	3
2 Školní vzdělávací program jako nástroj kurikulární reformy	5
2.1 Pedagogická autonomie škol a odpovědnost za vzdělávání	6
2.1.1 Souhrnné poznatky z hodnocení souladu ŠVP s RVP ZV a RVP ZŠS.....	6
2.1.2 Poznatky o postupné implementaci ŠVP v základním vzdělávání	7
2.1.3 Zjištění o naplnění zásad pro zpracování ŠVP v základním vzdělávání.....	10
2.2 Cílenost základního vzdělávání.....	12
2.3 Vzdělávání pro každého a individuální přístup k žákům	12
2.4 Motivace k učení a podněcující hodnocení.....	15
2.5 Vzdělávání pro praxi a v souvislostech	16
2.6 Vzdělávání v bezpečném a neohrožujícím prostředí.....	17
2.7 Spolupracující a otevřená škola	19
2.8 Projev profesionality pedagogických pracovníků při tvorbě a implementaci školních vzdělávacích programů	20
3 Podněty ke zvýšení kvality a efektivity školních vzdělávacích programů v praxi škol na základě hodnocení České školní inspekce	23
3.1 Zajistit vypracování Národního programu vzdělávání, který by obsahoval mj. vzdělávací cíle závazné pro hlediska hodnocení.....	23
3.2 Změnit RVP a sjednotit terminologii RVP s platnými školskými předpisy, upřesnit nejednoznačné pojmy	23
3.3 Zlepšit vazby RVP mezi stupni vzdělání.....	24
3.4 Vytvořit komplexní podpůrný systém pro další postup kurikulární reformy základním školám	24
3.5 Snížit administrativní zátěž pro přípravu učebních dokumentů a usnadnit práci se ŠVP	25
3.6 Podpořit další rozvoj vlastního hodnocení škol jako partnerského systému vnějším hodnocením MŠMT, zřizovatele a České školní inspekce	25
3.7 Analyzovat současný rozsah pedagogické autonomie školy a změnit postavení ředitele školy	25
3.8 Zlepšit partnerství s vysokými školami	26
3.9 Změnit systém financování v základním školství	26
3.10 Zpracovat zásady pro optimalizaci sítě škol, poskytujících základní vzdělávání	27
Seznam zkratk.....	28

Přílohy

- Příloha č. 1 Způsob hodnocení školních vzdělávacích programů Českou školní inspekcí
- Příloha č. 2 Hodnocení souladu ŠVP pro základní vzdělávání s RVP ZV
- Příloha č. 3 Hodnocení souladu ŠVP pro základní vzdělávání v nižším stupni víceletých gymnázií s RVP ZV
- Příloha č. 4 Hodnocení souladu ŠVP s RVP ZŠS v základních školách zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- Příloha č. 5 Přehled učebních plánů pro základní vzdělávání platných a dobíhajících v období let 1996–2011, porovnání hodinové dotace s rámcovým učebním plánem v RVP ZV, možnosti sledování změn výsledků vzdělávání

1 Úvod

V uplynulých letech došlo k rozsáhlým změnám systému vzdělávání v České republice. Jedním z dlouhodobých strategických cílů byly inovace obsahu, metod, forem a vzdělávacích procesů, které vedly ke komplexní transformaci a modernizaci vzdělávání v České republice. Školský zákon platný od roku 2005 vymezil změny cílů, obsahu a organizace vzdělávání, které souhrnně nazýváme kurikulární reforma. V přechodovém období zákona byla založena nová soustava oborů vzdělání, celkem vzniklo ve 4 etapách 284 rámcových vzdělávacích programů pro jednotlivé obory a následně školy postupně vytvářely vlastní vzdělávací programy. V období přípravy a implementace nového systému v praxi byla přijata řada novel školských předpisů, které průběžně ovlivňovaly přípravu i tvorbu vzdělávacích programů.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy podpořilo kurikulární reformu řadou opatření, která byla zacílena ve třech rovinách: přímé, motivační a metodické. Přímá podpora představovala finanční zabezpečení zvýšených nároků na rozsah vyučování formou navýšení povinné nebo disponibilní části vyučovacích hodin. Motivační podpora se vázala na snahu o udržení mezd a platů, případně navýšení nenárokových složek pro aktivní pedagogické pracovníky zapojené do procesu tvorby školních vzdělávacích programů. Významná část prostředků byla zaměřena na metodickou podporu, kde byly využívány především prostředky ESF v operačním programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Podle údajů MŠMT byla v období od roku 2004 do roku 2008 celková výše podpory asi 10,25 mld. Kč, z toho bylo 9,3 % ze zdrojů EU. V období od roku 2009 do roku 2011 bylo na podporu rozvoje v regionálním školství vynaloženo celkem 14,7 mld. Kč, z toho bylo z EU 51 %. Významnou motivační podporou inovacím v základních školách byl nový program „EU peníze školám“ se zjednodušenou administrací žádostí. Podle údajů MŠMT bylo touto formou rozděleno 1,4 mld. Kč v 91,7 % všech základních škol v ČR.

Zákon vymezil nově soustavu vzdělávacích programů a určil povinnost právnickým osobám vykonávajícím činnost škol a školských zařízení realizovat vzdělávání v souladu se školským zákonem a závaznými rámcovými vzdělávacími programy (RVP). V základním vzdělávání je vzdělávací nabídka regulována dvěma národními rámci, a to obory „základní škola“ a „základní škola speciální“. V nižších stupních gymnázií a konzervatoří je dána povinnost vzdělávat v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (RVP ZV).

České školní inspekci je ve školském zákoně uloženo hodnotit školní vzdělávací programy (ŠVP) a jejich naplňování v souladu s RVP. Při hodnocení se Česká školní inspekce zaměřila na povinný obsah vzdělávání, organizační uspořádání, podmínky průběhu a ukončování základního vzdělávání, povinné zásady pro tvorbu ŠVP uvedené v RVP ZV, zajištění podmínek pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a žáky nadané, na nezbytné materiální, personální a organizační podmínky podle požadavků školské legislativy a na podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví žáků. Ve zprávě jsou využity souhrnné poznatky za období 2007–2011 získané inspekční činností v základních školách. Zpráva je členěna do dvou hlavních oddílů.

V prvním oddílu se zpráva zaměřuje na ŠVP jako na klíčový nástroj k dosažení cílů kurikulární reformy na úrovni školy tak, jak byly vymezeny v přijatých státních školských politikách a Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2007. Česká školní inspekce hodnotila, jak ŠVP posílily pedagogickou autonomii a odpovědnost školy, jaké cíle si školy v ŠVP stanovily, jak se daří zajišťovat individuální

potřeby žáků, jak školy své žáky motivují a hodnotí. Česká školní inspekce se zaměřila na posilování významu vzdělávání pro praxi, bezpečnost ve školách a rozvoj partnerství škol. V závěru první části jsou vyhodnoceny personální předpoklady a podpora učitelům jak v přípravné etapě tvorby, tak v následném kroku zavádění ŠVP v praxi škol, v jednotlivých třídách a hodinách výuky.

Ve druhém oddílu jsou uvedeny klíčové závěry a podněty České školní inspekce k RVP a pro další práci s ŠVP. Zpráva se zaměřila na systémová rizika a bariéry v soustavě vzdělávacích programů. Zahrnuty jsou rovněž podrobnější údaje o způsobech hodnocení a výsledky analýz v tabulkových přehledech určené především pro pedagogické odborníky.

Další informace zveřejnila Česká školní inspekce ve výročních zprávách a v tematických zprávách, které jsou dostupné na www.csicr.cz.

2 Školní vzdělávací program jako nástroj kurikulární reformy

Kurikulární reforma a výrazné koncepční změny se v letech 2004 až 2006 promítly do nejdůležitějších školských právních předpisů. Ty nahradily zákony a vyhlášky, které byly většinou pouze novelizacemi právních předpisů vydaných před rokem 1989. Zásadní a nezbytnou změnou vytvářející podmínky pro naplnění cílů reformy bylo nahrazení zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále „předchozí školský zákon“) zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále „školský zákon“).

Podle předchozí právní úpravy (§ 1 a § 39 předchozího školského zákona) byly základním východiskem i nástrojem naplnění vzdělávacího programu školy **učební plány a učební osnovy**¹ (dále „učební dokumenty“). Učební dokumenty vydávalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále „MŠMT“), pro jednotlivé stupně vzdělávání byly jednotné. Zahrnovaly alespoň nejvýznamnější cíle vzdělávání, celkovou strukturu učiva, výčet a stručný popis jednotlivých předmětů nebo jiných strukturních obsahových celků.

Současná právní úprava² stanovuje víceúrovňový systém vzdělávacích programů (jedná se o státní a školní úroveň), který v podstatě nahrazuje dřívější učební dokumenty. Na nejvyšší, státní úrovni zařazuje **Národní program vzdělávání**, který by měl rozpracovávat cíle vzdělávání stanovené školským zákonem a vymezit hlavní oblasti vzdělávání, obsah vzdělávání a prostředky, které jsou nezbytné k dosahování těchto cílů. Zpracování tohoto programu je v kompetenci MŠMT. Pro každý obor vzdělání (nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání) je rovněž na státní úrovni (MŠMT) vydán samostatný **rámcový vzdělávací program**.³

Rámcové vzdělávací programy vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání a jsou závazné pro tvorbu **školních vzdělávacích programů**. ŠVP představují zásadní dokument školní úrovně systému vzdělávacích programů a umožňují, aby se o konkrétní podobě vzdělávání rozhodovalo tam, kde se vzdělávání uskutečňuje. Tím se vytvářejí předpoklady k propojení školské kultury a místního společenství, pro přizpůsobení vzdělávání místním podmínkám, profilaci školy i konkrétním potřebám žáků.

Základním východiskem pro stanovení učebního plánu v ŠVP byl rámcový učební plán (dále „RUP“), viz RVP ZV, část 7. Z podrobnější analýzy změn učebních plánů od poloviny 90. let minulého století (viz příloha č. 5 této zprávy) je patrné, že RUP přejímal některé změny zakomponované již v učebních plánech předchozích vzdělávacích programů. Především jde o větší variabilitu, kterou již částečně obsahovaly vzdělávací programy Národní škola a Obecná škola. Oproti jejich učebním plánům však RUP umožňuje mnohem větší posílení diferenciací a individualizace výuky v souladu s cíli uvedenými v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice.

¹ Podrobnosti o UP, porovnání časových dotací s RUP RVP ZV a další údaje jsou uvedeny v příloze č. 5.

² Viz § 3 odst. 1 až 3 školského zákona.

³ V současnosti je v platnosti 284 RVP; na základě zkušeností získaných při jejich zavádění ve školské praxi procházejí dokumenty průběžnými dílčími změnami. V případě RVP ZV jde o opatření ministryně, resp. ministra školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění RVP pro základní vzdělávání, čj. 27 002/2005-22, čj. 24 653/2006-24, čj. 15 523/2007-22, čj. 12 586/2009-22, čj. 20 092/2010-2, čj. 20 772/2010-2, čj. MSMT-1236/2012-22.

Dosažení větší individualizace a diferenciací je závislé také na finanční podpoře dělené výuky. Z analýzy uvedené v příloze vyplývá, že ze strany MŠMT nebyla jednoznačně stanovena míra této podpory tak, aby byly vytvořeny dlouhodobě stabilní podmínky. Z tohoto důvodu je v současnosti individualizace a diferenciací závislá na prioritách a finančních možnostech zřizovatelů.

Smyslem kurikulární reformy a souvisejících koncepčních změn systému vzdělávání je postupné dosažení následujícího stavu: zvýšení pedagogické autonomie škol a posílení odpovědnosti škol za vzdělávání (aktivní zapojení učitelů do procesu plánování a tvorby kurikula), zvýšení cílenosti školního vzdělávání, zajištění vzdělávání pro každého a individuálního přístupu k žákům, dosažení vyšší motivace k učení spojené s podněcujícím hodnocením, rozvíjení vzdělávání pro praxi a v souvislostech, zajištění vzdělávání v bezpečném a neohrožujícím prostředí, budování spolupracující a otevřené školy, posílení profesního rozvoje v oblasti vzdělávání.

Následující souhrnné poznatky z analýzy ŠVP ve školách poskytujících základní vzdělávání ukazují nejen míru jejich souladu s RVP ZV, ale i výsledky praktického využití odborného a motivačního potenciálu tohoto školního programového dokumentu při zajištění kvality vzdělávání a dosahování výše uvedeného stavu.

Výsledky inspekčních zjištění ukázaly velký inovační potenciál základních škol. Více než 90 % učitelů se přímo zapojilo v různé míře do procesů kurikulární reformy. V hodnoceném období za uplynulé 3 roky je zřejmý pozitivní trend zvyšování kvality školních dokumentů, postupně se mění přístup škol k novým úkolům, před které byly postaveny.

2.1 Pedagogická autonomie škol a odpovědnost za vzdělávání

Základním předpokladem úspěšné realizace dvouúrovňového kurikula bylo kvalitní zpracování jak RVP ze strany MŠMT, tak na ně navazujících ŠVP jednotlivých škol. Struktura RVP poskytuje školám prostor pro uplatnění autonomie, aby ŠVP mohl využívat specifické podmínky k profilaci školy. ŠVP je povinným dokumentem, školský zákon stanovuje, že musí být zpracován v souladu s RVP a s obecně platnými právními předpisy. **Odpovědnost za vydání ŠVP má ředitel školy** (§ 5 odst. 3 školského zákona). Organizací zpracování dokumentu byl pověřen zpravidla koordinátor, na tvorbě prvních verzí ŠVP se podle zjištění ČŠI podílelo ve školách navštívených ve školním roce 2007/2008 téměř 85 % jejich pedagogických pracovníků. **Rámcové vzdělávací programy i školní vzdělávací programy jsou veřejné dokumenty.** V souladu se zákonem musí být k RVP umožněn dálkový přístup, ŠVP ředitel školy zveřejní na přístupném místě ve škole.

Ve školách poskytujících **základní vzdělávání** nastala povinnost postupovat podle RVP ZV od 1. září 2007, každý rok vždy vzestupně po jednotlivých ročnících 1. a 2. stupně základních škol, nižšího stupně osmiletých gymnázií a s dvouletým časovým odstupem i šestiletých gymnázií. Ve sledovaném období tak podle vlastních ŠVP vyučovaly uvedené školy s výjimkou 5. ročníků ZŠ ve všech ročnících. V následujícím školním roce 2011/2012 již probíhala výuka podle RVP ZV v těchto školách plošně.

2.1.1 Souhrnné poznatky z hodnocení souladu ŠVP s RVP ZV a RVP ZŠS

Školský zákon ukládá České školní inspekci zjišťovat a hodnotit naplnění ŠVP a jeho soulad s právními předpisy a RVP. ČŠI uskutečnila od začátku školního roku 2007/2008 do konce školního roku 2010/2011 celkem 4 607 inspekci ŠVP pro základní vzdělávání. V základních školách a ve víceletých gymnáziích (dále „VG“), které poskytují základní vzdělávání, to představuje nejen plošné první zhodnocení všech zpracovaných ŠVP, ale i opakované

hodnocení při inspekci ve školách, v nichž byly v prvním posuzování zjištěny v některých oblastech závažné chyby a nesoulad s RVP.

V následující tabulce jsou uvedeny celkové počty hodnocených školních vzdělávacích programů ve sledovaném období vzhledem k oborům vzdělání. Z celkového počtu základních škol bylo 53,6 % tzv. malých škol (do 150 žáků).

Tabulka č. 1 Přehled počtu hodnocených dokumentů v letech 2007–2011 ve školách poskytujících základní vzdělávání

Obor vzdělání	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	Celkem
Základní škola	567	1 292	1 509	757	4 125
VG – nižší stupeň	70	122	53	13	258
Základní škola speciální*/	-	-	-	224	224
Celkem	637	1 414	1 562	994	4 607

*/ Zákonná povinnost postupovat v základních školách zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (ZŠS) podle RVP ZŠS nastala k 1. září 2010.

ČŠI stanovila pro hodnocení souladu školních vzdělávacích programů s RVP ve sledovaném období soubor kritérií a ukazatelů, který indikuje naplněnost povinné struktury školního vzdělávacího programu a dodržení zásad při jeho zpracování. Metodou komparační analýzy posuzovala soulad jednotlivých bodů základních oblastí ŠVP (v podstatě ukazatelů souladu), potom souhrnně celých oblastí a nakonec i celého ŠVP. Podrobnější popis způsobu hodnocení obsahuje příloha č. 1.

Tabulka č. 2 Souhrnný přehled o podílu ŠVP se souladem jednotlivých oblastí podle RVP ke konci sledovaného období 2007–2011

Sledované oblasti hodnocení	2007–2011 4 383 ŠVP podle RVP ZV	2010/2011 224 ŠVP podle RVP ZŠS
	Podíl ŠVP s oblastmi v plném souladu s vymezením v RVP (v %)	
Identifikační údaje	84,1	95,1
Charakteristika školy v ŠVP	68,1	91,5
Charakteristika ŠVP	54,6	87,9
Učební plán	61,6	81,2
Učební osnovy	57,3	80,8
Pravidla hodnocení žáků	65,6	91,5
Vlastní hodnocení školy	62,6	90,2

Podrobnější zjištění o kvalitě ŠVP ve školách poskytujících základní vzdělávání jsou uvedena v příloze č. 2 Hodnocení souladu ŠVP pro základní vzdělávání s RVP ZV, v příloze č. 3 Hodnocení souladu ŠVP pro základní vzdělávání v nižším stupni víceletých gymnázií s RVP ZV a v příloze č. 4 Hodnocení souladu ŠVP s RVP ZŠS v základních školách zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (dále „ŠVP“).

2.1.2 Poznatky o postupné implementaci ŠVP v základním vzdělávání

Pro identifikaci pokroku základních škol při tvorbě dokumentů uvádíme v následujících dvou tabulkách silné a slabé stránky hodnocených ŠVP v tzv. malých ZŠ (do 150 žáků) a velkých ZŠ (více než 150 žáků) v jednotlivých školních rocích v období 2007–2011.

Tabulka č. 3 Silné stránky hodnocených ŠVP v základním vzdělávání (v %)

Sledovaný ukazatel	2007/2008		2008/2009		2009/2010		2010/2011	
	velké ZŠ	malé ZŠ	velké ZŠ	malé ZŠ	velké ZŠ	malé ZŠ	velké ZŠ	malé ZŠ
ŠVP jasně stanovuje vzdělávací cíle a záměry školy	96,3	94,2	97,2	96,4	97,8	97,7	99,1	98,1
ŠVP rozpracovává strategie k dosažení cílů výchovy a vzdělávání	92,8	87,8	89,5	86,8	92,1	91,8	98,1	91,4
ŠVP vytváří možnosti rozvoje a využívání partnerské spolupráce s rodiči	92,2	91,3	87,1	81,8	91,5	91,3	96,7	94,0
V ŠVP je dobře zpracovaná charakteristika pedagogického sboru	92,2	88,9	86,0	83,1	90,4	88,7	96,7	95,5
V ŠVP jsou jasně vymezeny oblasti vlastního hodnocení školy	89,7	82,1	88,0	79,9	84,7	81,5	92,5	90,7
ŠVP zahrnuje obsah a formy zabezpečení výuky mimořádně nadaných žáků	85,3	76,9	87,0	76,3	93,5	87,3	96,7	91,8

Tabulka znázorňuje silné stránky, které byly zjištěny v hodnocených školních vzdělávacích programech základního vzdělávání ve školních rocích v období 2007–2011. Silné stránky jsou řazeny sestupně podle četnosti jejich zastoupení ve školním roce 2007/2008.

Školní rok 2007/2008 byl prvním rokem sledování souladu, proto nejsou data plně porovnatelná s ostatními roky, podobně jako v tabulce následující. Z uvedeného přehledu však vyplývá, že se zvyšuje podíl malých i velkých škol, které splňovaly jednotlivá kritéria. Přesto je z údajů zřejmé, že malé školy se vypořádávaly se zpracováním ŠVP, případně s jeho následnými inovacemi obtížněji než velké školy.

Školám se daří ve svých ŠVP jasně formulovat cíle a záměry školy. Stejně zřetelně formulují i strategie rozvoje klíčových kompetencí. Tyto dva ukazatele naznačují, že by důsledná implementace záměrů ŠVP ve vzdělávacím procesu mohla zajistit naplňování jednoho z cílů kurikulární reformy pro základní vzdělávání, tzn. podporovat rozvoj klíčových kompetencí. Zjištění ČŠI především ve školních rocích 2009/2010 a 2010/2011 prokazují značné zvýšení pozornosti škol věnované rozpracování oblasti ŠVP zaměřené na zabezpečení výuky mimořádně nadaných žáků. Ve stanovení dostupných mechanismů podpory těchto žáků došlo jak v malých, tak ve velkých školách ke zlepšení, avšak jejich realizace v praxi je zatím nevýrazná.

Tabulka č. 4 Slabé stránky hodnocených ŠVP v základním vzdělávání (v %)

Sledovaný ukazatel	2007/2008		2008/2009		2009/2010		2010/2011	
	velké ZŠ	malé ZŠ	velké ZŠ	malé ZŠ	velké ZŠ	malé ZŠ	velké ZŠ	malé ZŠ
Není rozpracováno komplexní zabezpečení výuky žáků se sociálním znevýhodněním	48,6	53,8	41,4	51,1	29,4	36,3	11,7	30,2
Nejsou rozpracovány nebo respektovány poznámky k učebnímu plánu	31,9	35,6	35,8	41,7	25,0	24,3	15,5	20,9
Součástí ŠVP nejsou pravidla hodnocení žáků	31,2	39,6	29,0	39,0	22,1	23,9	11,7	17,5
ŠVP vůbec nepočítá se zapojením do dlouhodobých projektů a mezinárodní spolupráce	25,9	44,4	32,2	47,5	20,7	29,3	3,3	16,8
Nejsou jasně stanovena kritéria vlastního hodnocení školy	25,4	34,4	34,1	42,8	26,7	30,5	15,5	16,8
Nejsou konkretizovány náměty a činnosti v průřezových tématech	23,3	38,6	32,3	41,7	21,2	26,7	11,7	20,5

V tabulce jsou uvedeny slabé stránky, které byly zjištěny v hodnocených školních vzdělávacích programech základního vzdělávání ve školních rocích v období 2007–2011. Slabé stránky jsou řazeny sestupně podle četnosti jejich zastoupení ve školním roce 2007/2008.

Zjištění z posledních dvou školních roků naznačilo meziroční zlepšení v rozpracování oblasti zabezpečení výuky žáků se sociálním znevýhodněním, které přímo souvisí s naplňováním dalšího cíle kurikulární reformy. Kromě pozitivního dopadu lepšího vymezení této kategorie v nové legislativní úpravě ovlivnila pozitivní změnu i skutečnost, že příslušnou oblast postupně rozpracovaly i školy, které žáky se sociálním znevýhodněním neevidovaly, příp. dosud neevidují, a zpočátku nevěnovaly dané oblasti potřebnou pozornost.

K lepšímu se změnila i další slabá stránka – zapojení školy v dlouhodobých projektech a v mezinárodní spolupráci. Např. ve velkých školách se podíl ŠVP, které počítají se zapojením do dlouhodobých projektů a mezinárodní spolupráce, zvýšil na 96,7 %. Na rozdíl od silných stránek je u některých ukazatelů slabých stránek patrný rozdíl ve zlepšení mezi velkými a malými školami. Zatímco ve velkých školách již nelze žádný z ukazatelů označit za jednoznačně slabou stránku, přetrvávají i přes dílčí zlepšení problémy malých škol v oblasti zabezpečení výuky žáků se sociálním znevýhodněním, v respektování poznámek k učebnímu plánu a v konkretizaci námětů a činností v průřezových tématech.⁴

ČŠI provedla po uzavření cyklu prvního hodnocení ŠVP v základních školách analýzu souvislostí výsledků komparační analýzy souladu ŠVP s RVP ZV s celkovým hodnocením těchto ZŠ v šesti klíčových oblastech inspekčního hodnocení⁵. Test významnosti rozdílů prokázal, že školy s kvalitně zpracovanými ŠVP, které jsou plně v souladu s RVP ZV, dosahují i výrazně příznivějšího zařazení v kategoriích kvality podle čtyřstupňové ratingové škály než školy, v nichž byl zaznamenán nesoulad s RVP ZV. Největší rozdíly ve prospěch pozitivně hodnocených škol byly zjištěny v oblastech nabídky vzdělávání. Na druhém místě

⁴ Viz Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2010/2011. ČŠI, Praha, prosinec 2011.

⁵ Viz Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2010/2011. ČŠI, Praha, prosinec 2011.

je oblast podpory pedagogických pracovníků, třetí největší rozdíl se týká oblasti celkových výsledků vzdělávání a účinnosti podpory rozvoje osobnosti žáků. Dílčí rozdíly mezi malými a velkými základními školami nejsou v těchto případech významné.

Souhrnné poznatky z hodnocení souladu ŠVP s RVP ukazují, že **všechny navštívené základní školy a víceletá gymnázia, která v nižším stupni realizují základní vzdělávání, předložily školní vzdělávací program zpracovaný podle RVP ZV.**

Hodnocení ŠVP ukazují na rozdílnou úroveň zpracování jeho jednotlivých částí. K tvorbě ŠVP přistoupily některé školy formálně a doslovně opisovaly celé pasáže z RVP ZV. Takový postup dokládá neporozumění principům dvoustupňového kurikula a smyslu tvorby vlastního ŠVP. ČŠI zaznamenala i kopírování částí ŠVP jiných škol, což mohlo narušit i naplnění zásad jeho tvorby a schvalování. Řada škol z různých důvodů (např. personálních, finančních, odborně kvalifikačních) zvolila tuto cestu jako snazší řešení problémů spojených s nadměrnou administrativní zátěží, která byla pro danou fázi kurikulární reformy příznačná.

V mnoha školách proces tvorby ŠVP a výuky podle tohoto dokumentu posílil spolupráci pedagogů a vedení školy a přispěl k celkově dobré atmosféře ve škole. Jako příklad dobré praxe byly zjištěny školy, v nichž ředitelé začlenili tvorbu ŠVP do systému projektů EU. Získali tak další prostředky na ocenění pedagogů za tvorbu ŠVP a navíc ještě s využitím těchto prostředků vybudovali na podporu naplňování zpracovaného vzdělávacího programu např. i odborné učebny vybavené moderními technologiemi.

V řadě škol však byla povinnost vytvořit vlastní ŠVP považována za vynucenou formalitu a využívání ŠVP pro výuku tak zůstává rovněž ve formální rovině. Zjištění ČŠI, že přibližně 10 % učitelů se v celém sledovaném období nepodílelo na tvorbě ŠVP a nerozvíjelo své dovednosti práce se ŠVP, upozorňuje na potenciální riziko v oblasti personálních podmínek vzdělávání podle RVP ZV.

2.1.3 Zjištění o naplnění zásad pro zpracování ŠVP v základním vzdělávání

Souhrnné poznatky ČŠI ze zjišťování a hodnocení souladu ŠVP s RVP umožnily také posoudit naplnění zásad pro zpracování ŠVP, které jsou stanoveny v RVP ZV.⁶ Dosažený stav z hlediska jednotlivých zásad byl ke konci sledovaného období následující:

1) ŠVP je zpracováván v souladu s RVP ZV pro celé období základního vzdělávání nebo pro jeho část, tj. pro ročníky, ve kterých daná škola realizuje základní vzdělávání.

ŠVP v různé kvalitě zpracovaly všechny ZŠ. V počátečním období však **nebyly některé ŠVP zpracovány pro celý vzdělávací cyklus**, ale pouze pro ročníky, ve kterých v souladu se školským zákonem nastala povinnost vzdělávat podle RVP ZV (k 1. září 2007 to byly 1. ročníky a 6. ročníky základního vzdělávání podle § 46 odst. 2 školského zákona a také 7. ročníky základního vzdělávání podle § 46 odst. 3 školského zákona). Tyto chyby byly postupně napravovány.

Ke konci sledovaného období (tj. ve školním roce 2010/2011) školy vyučovaly s výjimkou 5. ročníků ve všech ročnících podle vlastních ŠVP.

Podíl kvalitně zpracovaných ŠVP se meziročně zvyšoval. Přesto souhrnné poznatky z hodnocení 4 125 ŠVP v ZŠ za celé období ukázaly, že plně v souladu s RVP ZV bylo pouze 32,8 % ŠVP, nesoulad alespoň v jednom ukazateli byl zjištěn ve zbývajících 67,2 % ŠVP. V nižším stupni víceletých gymnázií (dále „VG“) bylo z 258 ŠVP plně v souladu 39,9 %, nejlepší stav byl zjištěn v základních školách speciálních – z celkového počtu 224 hodnocených ŠVP byly téměř tři čtvrtiny v plném souladu s RVP ZŠS.

⁶ Viz RVP ZV, kapitola 11.

2) ŠVP zajišťuje rovnoprávný přístup k základnímu vzdělávání pro všechny žáky s povinností školní docházky a přihlíží k jejich vzdělávacím potřebám a možnostem.

Rovný přístup k ZV byl stanovenou strukturou a obsahem ŠVP formálně zajištěn. Podrobnější hodnocení v ukazatelích souladu ŠVP s RVP ZV, které identifikují respektování vzdělávacích potřeb a možností žáků, však upozorňuje na faktické nedostatky ŠVP v dané oblasti (viz zjištění k zásadě 3).

Hodnocení rovného přístupu ke vzdělávání podle národního kritériálního rámce prokazuje, že nedostatky (rizika odstranitelná ve stanovené lhůtě) se vyskytují přibližně v 5 % základních škol.

3) ŠVP umožňuje realizaci diferencovaného a individualizovaného vyučování pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (viz RVP ZV, kapitola 8) i pro žáky mimořádně nadané, pokud to vzdělávání těchto žáků vyžaduje.

Celkové zabezpečení výuky žáků se ŠVP není zpracováno požadovaným způsobem (nebo vůbec) téměř ve 30 % ŠVP v ZŠ a přibližně ve 37 % ŠVP pro nižší stupeň VG, přitom nejslabším článkem i přes dílčí zlepšení je rozpracování přístupu ke skupině žáků se sociálním znevýhodněním (nedostatky ve 39 % ŠVP v ZŠ a téměř v polovině hodnocených ŠVP pro nižší stupeň VG). Častější opomíjení této oblasti i ve stanovení způsobů a kritérií hodnocení žáků výrazně snižuje jeho motivační potenciál.

Zabezpečení výuky mimořádně nadaných žáků nedostatečně řešilo (nebo vůbec neřešilo) 13,2 % ŠVP v ZŠ a 14,3 % v nižším stupni VG. Příčinou zjištěného stavu je mimo jiné i skutečnost, že vyhledávání těchto žáků ve školách a poskytování poradenských služeb není systematické.

V řadě škol, v nichž byly nedostatky zjištěny, ředitelé zejména v počátečním období neodůvodněně argumentovali na obhajobu nerozpracování dané oblasti tím, že uvedené skupiny žáků nebo některou z nich ve školách nemají.

Chyby částečně ovlivnily i nejasnosti v souvisejících právních předpisech.

4) ŠVP vytváří předpoklady pro realizaci vzdělávacího obsahu s ohledem na věkové zvláštnosti žáků a tím pro postupné utváření a rozvíjení klíčových kompetencí.

Předpoklady z hlediska učebních plánů – ve 29,9 % ŠVP nebyly v rozpracovaných učebních plánech (dále „UP“) důsledně respektovány poznámky k rámcovému učebnímu plánu a ke vzdělávacím oblastem, které z organizačního i obsahového hlediska přihlížejí k věkovým zvláštnostem. Týká se to také časové dotace pro 1. stupeň (19,5 % ŠVP s chybami) a pro 2. stupeň (17,0 % s chybami).

Předpoklady z hlediska učebních osnov – chyby v obsahovém, časovém a organizačním vymezení výuky jednotlivých vyučovacích předmětů/vzdělávacích oborů byly zjištěny v 21,6 % ŠVP, v rozpracování učiva z RVP a očekávaných výstupů téměř v 19 % ŠVP.

5) ŠVP vede k naplňování cílů ZV stanovením výchovných a vzdělávacích strategií na úrovni školy a k naplňování cílového zaměření vzdělávacích oblastí stanovením výchovných a vzdělávacích strategií na úrovni vyučovacích předmětů.

Ve stanovení výchovných a vzdělávacích strategií na úrovni školy ČŠI zjistila chyby v 9,3 % ŠVP pro základní školy a v 6,2 % ŠVP pro nižší stupeň VG, na úrovni vyučovacích předmětů/vzdělávacích oborů vzdělávání ve 22,2 % ŠVP pro základní školy a ve 20,7 % ŠVP pro nižší stupeň VG.

6) ŠVP je zpracován tak, aby umožňoval učitelům rozvíjet tvořivý styl práce a neomezoval je při uplatnění případných časových i metodických odlišností, které vycházejí ze zkušeností učitelů s efektivními způsoby výuky a z konkrétních potřeb žáků.

Základní rámec naplňování této zásady je dán jasným vymezením zaměření školy, chyby byly zjištěny ve 2,8 % ŠVP pro ZŠ a pouze v 1,5 % ŠVP pro nižší stupeň VG. V dalším (podrobnějším) rozpracování se již podíl ŠVP s chybami zvyšuje.

Případné nedostatky zřejmě nejvíce souvisejí s dříve uvedenými chybami ve stanovení výchovných a vzdělávacích strategií, zejména na úrovni vyučovacích předmětů/vzdělávacích oborů.

Do souvislostí může vstupovat i charakteristika pedagogického sboru – chyby byly v 11,4 % ŠVP.

7) ŠVP je vytvářen jako relativně stálý materiál, jehož případné změny v učebním plánu a v učebních osnovách nesmí negativně zasáhnout do vzdělávání žáků v určitém započatém „cyklu“.

ŠVP jsou většinou takto pojaty, v řadě škol však funkci strategického materiálu neplní především proto, že s ním v tomto smyslu pedagogický sbor nepracuje.

8) ŠVP dodržuje stanovenou strukturu.

Stanovenou strukturu ŠVP školy dodržely, zásadní odlišnosti nebyly zjištěny.

2.2 Cílenost základního vzdělávání

Tvorba ŠVP a jejich implementace ve vzdělávacím procesu pozitivně ovlivnila činnost škol poskytujících základní vzdělávání nejméně ve dvou směrech: posílila týmovou práci pedagogických pracovníků a zároveň vedla pedagogické sbory k rozpracování zaměření (profilace) školy a vytyčení výchovných a vzdělávacích strategií z hlediska cílů vzdělávání stanovených zákonem a rámcovým vzdělávacím programem. Komparační analýza souladu ŠVP s RVP ZV ukázala, že uvedené ukazatele patřily zvláště vzhledem k úrovni školy k nejlépe hodnoceným částem z celého ŠVP (viz příslušné hodnoty v přílohách č. 2, 3, 4).

Větší problémy se vyskytly na úrovni předmětů, potíže činilo především rozpracování vzdělávacích obsahů jednotlivých předmětů. Nejvíce nedostatků však ČŠI zjistila v konkretizaci námětů a činností stanovených průřezových témat při jejich zařazení do výuky. Ve vytyčení výchovných a vzdělávacích strategií na úrovni předmětů se zřejmě nejvíce projevuje negativní dopad značného rozvolnění „osnov“ a absence jasně vymezených standardů, kterých mají žáci přinejmenším v uzlových bodech vzdělávání dosáhnout. Stejně negativně působí i zaostávání předmětových didaktik a současné nabídky obsahového zaměření dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (dále „DVPP“) za masivním tokem informací souvisejícím především s využíváním informačních a komunikačních technologií.

Legislativní nejasnosti způsobovaly potíže v nastavení systémů vlastního hodnocení (stanovení jasných kritérií a způsobů hodnocení žáků i pedagogů; viz podrobnější údaje v přílohách č. 2, 3, 4 v oblastech hodnocení žáků a vlastního hodnocení školy). Přesto školy častěji analyzovaly výsledky vzdělávání a přijímaly opatření ke zvyšování efektivity v organizaci vzdělávacího procesu s ohledem na dosažení stanovených cílů vzdělávání.

2.3 Vzdělávání pro každého a individuální přístup k žákům

Jedním z principů RVP je umožnit modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, uplatňovat variabilnější organizaci výuky podle potřeb a možností žáků a využívat vnitřní diferenciaci výuky. Tento princip se promítal do obsahu některých částí ŠVP, například do části 3 (Charakteristika ŠVP), která popisuje zabezpečení výuky žáků se SPV a zabezpečení výuky žáků mimořádně nadaných. Soulad ŠVP pro ZŠ

a nižší stupeň VG s RVP ZV byl zjištěn v 86,8 % u části zabezpečení výuky žáků mimořádně nadaných a v 70,2 % ŠVP u části zabezpečení výuky žáků se SVP.

Mimo sledování souladu ŠVP byl individuální přístup sledován i v hospitovaných hodinách. Při hospitacích bylo např. v základních školách v průměru z přítomných žáků 12,6 % se SVP a 0,3 % žáků, kteří byli diagnostikováni jako mimořádně nadaní. Výraznější podíl žáků se SVP byl na „malých“ základních školách do 150 žáků, kde bylo z přítomných 19,4 % žáků se SVP a 0,5 % žáků s diagnostikovaným mimořádným nadáním. V 61 % zhlédnutých hodin byla zaznamenána příležitost pro žáky se SVP a žáky nadané. V 63 % hodin byly také uplatňovány diferencované nároky a požadavky podle schopností žáka. Zaznamenána byla také samostatná práce žáků a individualizovaná výuka, a to v 78 % hodin.

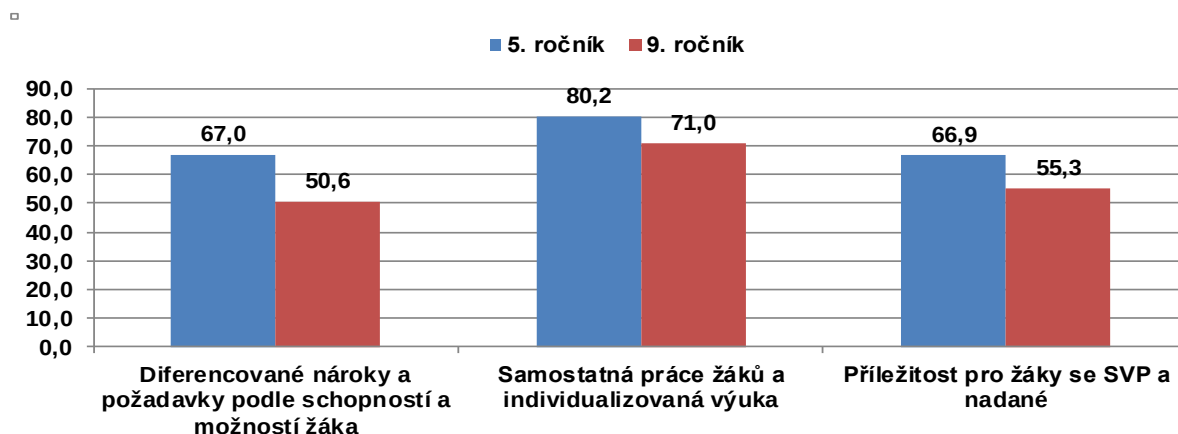
Nejméně činností dokládajících individuální přístup bylo v hodinách cizích jazyků a přírodovědných předmětů. Naproti tomu nejvíce individuálního přístupu bylo sledováno v hodinách výchovných předmětů, informačních a komunikačních technologií a českého jazyka. Největší zastoupení měly sledované činnosti v odborných a praktických předmětech tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a svět práce (dále jen odborně-praktické předměty). Podíl této výuky vzhledem k ostatním předmětům byl ovšem velmi nízký.

Tabulka č. 5 Individuální přístup k žákům ve vyučovacích hodinách jednotlivých předmětů nebo předmětových bloků v základních školách (údaje v %)

Sledované ukazatele individuálního přístupu	Český jazyk	Cizí jazyk	Matematika	ICT	Přírodovědné předměty	Společenskovědní předměty	Výchovné předměty	Odborně-praktické předměty	Celkem
Diferencované nároky a požadavky podle schopností a možností žáka	65,9	53,2	60,3	61,4	60,1	59,0	79,4	92,1	62,6
Samostatná práce žáků a individualizovaná výuka	81,0	80,0	84,1	89,8	67,2	70,0	72,1	94,6	77,5
Příležitost pro žáky se SVP a nadané	65,4	49,9	56,4	64,4	58,5	60,0	78,9	86,5	61,0

V souhrnu byly sledované činnosti častěji pozorovány ve vyučovacích hodinách v 5. ročníku než v 9. ročníku ZŠ (viz údaje v následujícím grafu č. 1).

Graf č. 1 Individuální přístup k žákům ve vyučovacích hodinách jednotlivých předmětů nebo předmětových bloků v 5. a 9. ročnících základních škol (údaje v %)

Individuální přístup umožňuje žákům dosáhnout co nejlepších výsledků. V uvedeném období se hodnocení jako zpětná vazba vyskytovalo v průměru v 88 % sledovaných hodin. Nejčastěji v hodinách odborně-praktických předmětů a informačních a komunikačních technologií. Naproti tomu nejméně často se vyskytovala v hodinách společenskovedních předmětů. I tato činnost byla častěji pozorována ve vyučovacích hodinách v 5. ročníku než v 9. ročníku.

Tabulka č. 6 Hodnocení činnosti žáků ve vyučovacích hodinách jednotlivých předmětů nebo předmětových bloků v základních školách (údaje v %)

Sledovaný ukazatel hodnocení	Český jazyk	Cizí jazyk	Matematika	ICT	Přírodovědné předměty	Společenskovední předměty	Výchovné předměty	Odborně-praktické předměty	Celkem
Hodnocení poskytuje žákům průběžnou zpětnou vazbu; pozitivní využití chyby	89,6	86,8	88,1	91,3	88,1	84,1	89,3	94,7	88,0

Sledování průběhu výuky v hospitovaných hodinách ukázalo, že uvedené činnosti zpravidla spolu těsně souvisely. Například diferencované nároky a požadavky na žáky se velmi často vyskytovaly v hodinách, kde bylo vytvářeno více příležitostí pro žáky se SVP a nadané. Podobně i hodnocení, které poskytovalo zpětnou vazbu žákům, se vyskytovalo častěji ve vyučovacích hodinách, v nichž byly častěji uplatněny diferencované nároky a požadavky podle schopností a také bylo vytvářeno více příležitostí pro žáky se SVP a nadané.

Problematika individuálního přístupu k žákům je i součástí hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání, které ČŠI provádí podle schváleného kritériálního rámce s využitím čtyřstupňové hodnotící škály⁷. V kritériu *rovný přístup ke vzdělávání* dosáhly školy, které měly ŠVP v souladu s RVP, průměrné hodnoty 3,20 a školy, které ŠVP v souladu neměly, hodnoty 3,15. Hodnota kritéria souvisela se souladem části zabezpečení výuky žáků se SVP a žáků mimořádně nadaných ve školních vzdělávacích programech.

V hodnocení kritéria *účinná podpora rozvoje osobnosti žáků* dosáhly školy, které měly ŠVP v souladu, průměrné hodnoty 3,16 a školy s nesouladem ŠVP jen 3,09.

⁷ Každé kritérium je hodnoceno na čtyřstupňové škále (4 – příklad dobré praxe, 3 – požadovaný standard, málo závažné nedostatky odstranitelné v průběhu inspekce, 2 – výskyt rizik odstranitelných v určené lhůtě, 1 – stav na výmaz ze školského rejstříku).

Z dvanácti kritérií se částečně promítá individuální přístup i do obsahu kritéria **systematické hodnocení individuálních a skupinových výsledků vzdělávání**. Vypočítané průměry byly sice nižší, ale dříve uvedené souvislosti zůstaly zachovány – školy, které měly ŠVP v souladu s RVP, dosáhly průměrné hodnoty 3,04 a školy, jejichž ŠVP v souladu nebyl, dosáhly průměrné hodnoty 2,97.

2.4 Motivace k učení a podněcující hodnocení

Další významnou oblastí ŠVP, kterou měla kurikulární reforma podpořit, je formulování a následné využívání výchovných a vzdělávacích strategií a postupů, které by měly vést k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí. Rozvoj kompetencí podmiňuje volbu efektivních forem a metod vyučování a jeho účinnost souvisí se způsoby hodnocení, které by měly žáky motivovat k lepším výsledkům. Důraz na motivaci k učení a podněcující hodnocení se v ŠVP promítal ve více částech, jednou z nich byly výchovné a vzdělávací strategie na úrovni školy, dále v učebních osnovách předmětu a v hodnocení žáků. Výchovné a vzdělávací strategie na úrovni školy byly v souladu s RVP ZV u 90,7 % zkontrolovaných ŠVP pro ZŠ a u 93,8 % ŠVP pro nižší stupeň VG. Výchovné a vzdělávací strategie na úrovni předmětů byly v ZŠ zpracovány v souladu jen u 77,8 % ŠVP a na nižším stupni VG u 79,3 % ŠVP.

Ve sledovaných vyučovacích hodinách byla zřetelná souvislost mezi hodnocením, které poskytuje žákům zpětnou vazbu, a některými formami a metodami výuky, nejvýrazněji s aktivizujícími metodami, s metodami dovednostně-praktickými, názorně-demonstračními, s rozhovorem a s prací s textem. Nejmenší souvislost byla zaznamenána s vyprávěním učitele a výkladem.

Tabulka č. 7 Využití metod výuky a podněcujícího hodnocení k posílení motivace žáků k učení ve vyučovacích hodinách jednotlivých předmětů nebo předmětových bloků v základních školách (údaje v %)

Sledované ukazatele	Český jazyk	Cizí jazyk	Matematika	ICT	Přírodovědné předměty	Společenskovední předměty	Výchovné předměty	Odborné-praktické předměty	Celkem
Aktivizující metody	79,1	74,4	74,0	61,3	76,0	74,5	87,3	84,2	76,8
Dovednostně-praktické metody	55,9	62,9	57,8	82,2	54,1	47,6	87,4	57,9	60,1
Komplexní metody	31,2	28,1	30,5	28,1	37,7	32,6	37,3	34,3	32,3
Rozhovor	86,6	86,8	71,8	63,7	83,3	82,9	64,2	84,2	79,9
Názorně-demonstrační metody (experiment)	21,0	27,3	34,6	56,2	55,9	32,3	55,3	35,1	35,7
Práce s textem	92,3	84,7	59,4	67,2	77,2	80,7	31,8	34,2	73,9
Hodnocení poskytuje žákům průběžnou zpětnou vazbu; pozitivní využití chyby	89,6	86,8	88,1	91,3	88,1	84,1	89,3	94,7	88,0

Vyučující nejčastěji používali uvedené metody v přírodovědných předmětech a v českém jazyce, relativně nejnižší výskyt byl zaznamenán v matematice a ve společenskovedních předmětech. Porovnání výskytu těchto metod ve vyučovacích hodinách v 5. a 9. ročníku ukázal opět na jejich vyšší podíl v 5. ročníku.

Porovnáním hodnocení škol podle dalších kritérií, která rovněž souvisejí s motivací k učení a s podněcujícím hodnocením, tj. ***efektivní organizace vzdělávání, účinná podpora rozvoje funkčních gramotností*** a kritérium ***partnerství***, s hodnocení souladu ŠVP s RVP ZV naznačuje jistou souvislost pouze jednoho z nich, a to ***efektivní organizace vzdělávání***. Průměr hodnocení tohoto kritéria byl 3,08 ve školách, které měly ŠVP v souladu, a 3,02 ve školách, v nichž ŠVP nebyl v souladu.

2.5 Vzdělávání pro praxi a v souvislostech

Jedním ze základních východisek implementace ŠVP ve vzdělávacím procesu je vytyčení vzdělávacích strategií, které pomohou k uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. Tento cíl přímo souvisí s rozvojem jednotlivých funkčních gramotností, jejichž sledování je součástí předmětových hospitací. V ŠVP se vzdělávání pro praxi a v souvislostech objevuje především v učebních osnovách, ať již ve vzdělávacím obsahu předmětu, nebo v jeho charakteristice, případně v konkretizaci námětů a činností průřezových témat.

Tabulka č. 8 Vzdělávání pro praxi a v souvislostech v hospitacích na ZŠ v jednotlivých předmětech a jejich skupinách (v %)

Sledované ukazatele	Český jazyk	Cizí jazyk	Matematika	ICT	Přírodovědné předměty	Společenskovědní předměty	Výchovné předměty	Odborně-praktické předměty	Celkem
Vzdělávání je propojeno s praxí a životními situacemi	85,2	86,8	72,4	89,9	95,2	88,9	85,0	86,5	84,9
Aktivity na podporu multikulturní výchovy	18,4	53,5	8,2	11,9	16,3	30,9	21,5	9,4	24,0
Bilingvní vzdělávání	2,0	11,6	1,8	4,0	1,8	2,0	1,4	0,0	3,7
Objasňování neznámých termínů a cizích slov	60,6	95,5	38,4	64,5	67,4	75,5	33,5	25,0	62,3
Využití ICT při vzdělávání	15,1	22,4	15,1	96,9	30,3	27,0	11,3	21,1	21,3
Práce se vzorci a symboly	6,7	5,3	82,5	57,3	35,5	14,2	10,3	20,0	34,1
Geometrické znázorňování, práce s modely	2,1	0,4	40,7	21,7	18,1	6,3	10,7	16,7	16,5
Práce žáků se zdroji, vyhledávání informací	67,5	53,2	28,6	67,0	64,8	76,8	18,4	16,1	53,6
Příležitost k využití vyhledaných informací	66,3	54,4	28,5	70,9	65,8	75,0	17,9	22,6	53,5
Příležitosti pro seznamování se s místní kulturou	36,4	28,2	8,4	15,0	26,7	49,6	29,3	16,1	28,5
Podpora rozvoje a kultivace estetického vnímání, citění a prožívání	78,6	62,8	48,9	52,7	59,1	69,6	85,6	77,1	66,6
Podpora pozitivního vnímání sebe sama	85,1	84,2	82,7	84,3	82,6	79,7	93,3	91,9	84,4
Rozvoj zájmové tvořivosti, citu a vkusu	73,4	60,2	47,2	64,9	57,8	61,5	80,0	54,5	62,9
Využití nových vědeckých a technických poznatků	20,5	11,8	23,7	58,3	66,1	36,4	24,2	12,9	31,8
Péče o okolní životní prostředí	23,8	7,0	17,7	9,5	55,3	32,2	27,9	16,1	27,4
Příležitosti pro experimentování, manipulaci a záměrné pozorování	14,0	6,6	19,9	34,4	53,0	21,3	25,4	29,0	24,4

Souhrnné údaje z hospitací uvedené v tabulce č. 8 ukazují, v jaké míře je výuka orientována na běžnou praxi a jak jsou předmětné otázky vysvětlovány v obsahových a věcných souvislostech. Analýzu poznatků z vyučovacích hodin ČŠI zaměřila na zjištění souvislostí mezi sledovaným ukazatelem ***vzdělávání je propojeno s praxí a životními situacemi*** a kvalitou rozvoje funkčních gramotností. Tato souvislost je u všech gramotností statisticky významná, až na gramotnost matematickou.

Zaměření obsahu vyučovacích hodin na příklady z praxe a na propojení s životními situacemi bylo nejčastěji zjištěno ve výuce přírodovědných předmětů a informačních a komunikačních technologií. Nejméně se propojení s praxí vyskytovalo v matematice, zřejmě se zde významně projevuje souvislost s odlišným charakterem vzdělávacího oboru, tradicí jeho výuky a malou metodickou podporou aplikací matematiky do běžných životních situací a praxe.

Hodnocení škol podle kritéria ***účinná podpora rozvoje funkčních gramotností*** se výrazně neliší ve školách, které zpracovaly ŠVP v souladu s RVP ZV (průměry 3,07) od hodnocení škol, které jej v souladu nemají (průměr 3,04).

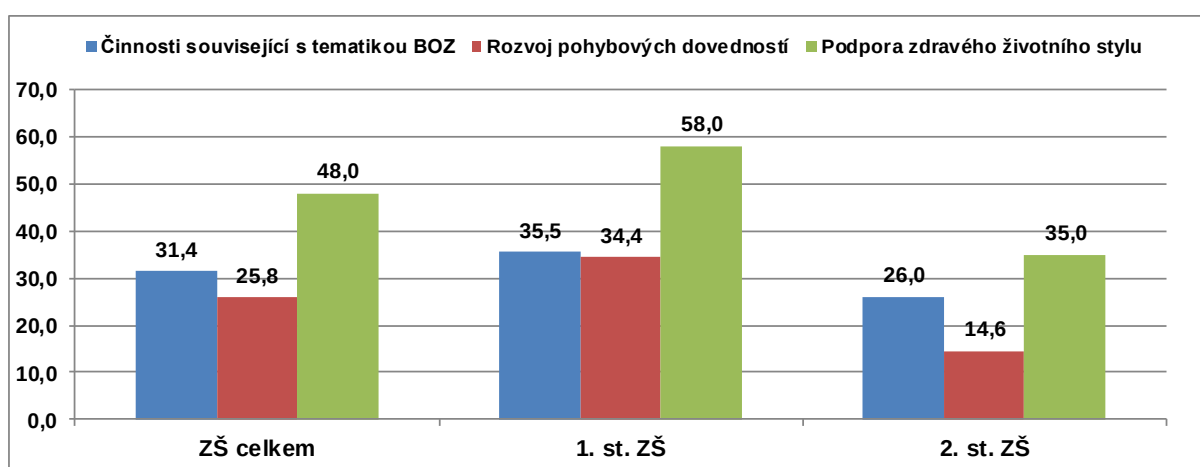
2.6 Vzdělávání v bezpečném a neohrožujícím prostředí

Školy v rámci své vzdělávací činnosti dbají také na to, aby se žáci vzdělávali v bezpečném prostředí, nebyli zbytečně vystavováni stresu a naučili se pečovat o své zdraví. V ŠVP se zmíněné problematice věnuje vzdělávací obor výchova ke zdraví, který přináší základní

poznání o člověku v souvislosti s preventivní ochranou jeho zdraví. Učí žáky aktivně rozvíjet a chránit vlastní zdraví v propojení všech jeho složek (sociální, psychické a fyzické) a být za své zdraví odpovědný.

Činnosti související s tematikou bezpečnosti a zdraví byly ve školním roce 2010/2011 zjištěny v necelé třetině navštívených základních škol (31,4 %). Rozvoj pohybových dovedností byl zaznamenán přibližně ve čtvrtině škol (25,8 %) a podpora zdravého životního stylu téměř v polovině škol (48 %). Podpoře výchovy ke zdraví věnují více pozornosti pedagogičtí pracovníci na 1. stupni základních škol. Na 2. stupni je potřeba věnovat větší pozornost rozvoji pohybových dovedností. Školní programy výchovy ke zdraví lze považovat za nejlepší předpoklad zajištění bezpečnosti a zdraví žáků ve škole i mimo školu.

Graf č. 2 Aktivity zaměřené na podporu výchovy ke zdraví v průběhu vzdělávání ve školním roce 2010/2011 (údaje v %)

Celkově je tematika bezpečnosti ve škole zahrnuta ve výchovných a vzdělávacích strategiích v ŠVP. ČŠI zjišťovala ve školních rocích 2008/2009 až 2010/2011 postupně vyšší úroveň zpracování výchovných a vzdělávacích strategií. Podíl základních škol, které měly tuto součást ŠVP v nesouladu s RVP, se snížil zhruba o polovinu (v roce 2008/2009 byl nesoulad zaznamenán v 11,9 % škol, v roce 2010/2011 již jen v 5,6 % škol). Právě kvalitní zpracování výchovných a vzdělávacích strategií vytváří vhodné podmínky pro pozitivní školní klima.

Příhodné školní klima je dalším významným faktorem úspěšnosti žáků ve vzdělávání. Je nutné, aby klima ve škole i v jednotlivých třídách bylo založeno na vzájemném respektu a pomoci mezi učiteli a žáky. Ve školním roce 2010/2011 probíhala výuka v základních školách převážně v příznivé atmosféře. Podpora vzájemné komunikace a zájmu o výuku byla velmi pozitivně hodnocena v 46,1 % vyučovacích hodin, spíše pozitivně pak ve 48,3 % hodin. Lepší hodnocení uváděli pedagogové v malých ZŠ. Školní klima rovněž příznivě ovlivňuje pozitivní rozvoj partnerských vztahů s rodiči, školskou radou, žákovskou samosprávou a dalšími subjekty. Vztahy s partnery jsou dlouhodobě hodnoceny nejlépe, školní inspektoři je nejčastěji označují za příklady dobré praxe.

Tabulka č. 9 Hodnocení podpory vzájemné komunikace, vzbuzení zájmu o výuku

Škála	Malé ZŠ (do 150 žáků)	Velké ZŠ (nad 150 žáků)	ZŠ celkem
Rozhodně ano	50,4	44,1	46,1
Spíše ano	45,8	49,6	48,3
Spíše ne	3,4	5,5	4,8
Rozhodně ne	0,4	0,9	0,7

K utváření příznivého klimatu a zvyšování zájmu o vzdělávání nejvíce přispívalo pravidelné hodnocení úspěšnosti žáků a uplatňování diferencovaných nároků a požadavků s ohledem na jejich individuální schopnosti a možnosti. Příznivější klima bylo pozorováno ve školách, v nichž jsou vytvářeny příležitosti pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a pro nadané žáky a kde učitelé více využívají aktivizující a komplexní metody výuky.

K vhodnému školnímu klimatu přispívá i vybavení školy. Tato oblast doznala v meziročním srovnání pozitivních změn. Podíl základních škol, v nichž rozpracování části ŠVP o vybavení škol nebylo v souladu s požadavky RVP, se výrazně snížil (v roce 2008/2009 byl nesoulad registrován v 12,2 % škol, o dva roky později již pouze ve 3,3 % škol). V současné nelehké ekonomické situaci nedovoluje nedostatek finančních prostředků přidělených ze státního rozpočtu mnohým školám nákup moderních školních pomůcek a vybavení, které by výuku přiblížily novým trendům. Školy dlouhodobě spatřují při přechodu na výuku podle ŠVP největší problémy ve finanční a materiální oblasti, což také potvrzuje monitorování kurikulární reformy prováděné ÚIV.⁸

2.7 Spolupracující a otevřená škola

V současnosti usilují školy o spolupráci s řadou subjektů, v největší míře spolupracují s rodiči žáků.⁹ Školy informují rodiče o výsledcích vzdělávání žáků nejčastěji na pravidelných třídních schůzkách, při osobních konzultacích nebo i formou záznamů v žákovských knížkách. Stále více škol poskytuje informace o vzdělávání také prostřednictvím internetu. Ke spolupráci škol s rodiči jsou využívány i další formy, např. pořádání mimoškolních akcí určených i pro veřejnost.

Ve školách lze pozitivně hodnotit i rozvoj partnerských vztahů se školskou radou, žákovskou samosprávou a s dalšími subjekty (školská poradenská zařízení, neziskové organizace, Policie ČR apod.). V meziročním porovnání zaznamenala ČŠI zlepšení o více než 7 %, v této oblasti je i nejvyšší podíl škol, v nichž je možné označit vztahy s partnery za příklady dobré praxe.

Podíl škol, v nichž bylo rozpracování oblasti spolupráce s rodiči v ŠVP hodnoceno pozitivně, se mezi školními roky 2008/2009 a 2010/2011 zvýšil. Výrazně např. ubylo základních škol, které měly tuto část ŠVP v nesouladu s RVP. Zatímco v roce 2008/2009 byl nesoulad shledán v 15,6 % škol, tak v roce 2010/2011 pouze v 4,8 % škol.

Hodnocení škol podle národního kritériálního rámce ukazuje, že ve školách poskytujících základní vzdělávání je spolupráce s partnery, se školskými poradenskými zařízeními a především s rodiči trvale úspěšně rozvíjena. V kritériu **partnerství** dosáhlo přibližně 98 % škol navštívených ve školním roce 2010/2011 nejméně požadovaného stavu, více než v pětině z nich byl aktuální stav této oblasti hodnocen jako nadstandardní.

Informace o obsahu, cílech a přínosech kurikulární reformy nepronikly i přes aktivity MŠMT a bývalého Výzkumného ústavu pedagogického (po reorganizaci se stal součástí Národního ústavu pro vzdělávání¹⁰) k rodičům v dostatečné míře. Cílenější informace o kurikulární reformě byly dosud zaměřeny především na odbornou pedagogickou veřejnost.

⁸ Monitoring implementace kurikulární reformy 2008 a 2010. Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha 2008 a 2010.

⁹ Případně s dalšími osobami, které jsou v souladu se zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů nebo jsou rozhodnutím soudu oprávněny jednat za nezletilého žáka.

¹⁰ Národní ústav pro vzdělávání vznikl 1. července 2011 sloučením Národního ústavu odborného vzdělávání, Výzkumného ústavu pedagogického a Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR.

2.8 Projev profesionality pedagogických pracovníků při tvorbě a implementaci školních vzdělávacích programů

V hodnocení souladu ŠVP s příslušnými RVP se ČŠI zaměřila také na posuzování personálních předpokladů škol pro naplnění úkolů a nároků kurikulární reformy. Učitelé a jejich role ve vzdělávacím procesu jsou v této souvislosti hlavními faktory možných úspěchů a rizik naplnění reformních cílů ve školách. ČŠI ve sledovaném období zjišťovala vybrané ukazatele podpory pedagogických pracovníků, např. přístup k základním informacím a možnosti dalšího vzdělávání k ŠVP. Hodnotila i zapojení pedagogických pracovníků do tvorby ŠVP. Pro určení efektivity dílčích podpor pedagogických pracovníků uvádíme výsledky srovnání mezi skupinou úspěšných a neúspěšných škol při obhajobě souladu ŠVP a RVP.

ČŠI získala většinu poznatků z řízených rozhovorů a inspekčních hospitací provedených ve sledovaném období u 11 483 pedagogických pracovníků v základních školách, tj. přibližně 19 % ze všech pedagogů v tomto segmentu vzdělávání.

Podíl kvalifikovaných pedagogických pracovníků ve školním roce 2010/2011 byl podle školských statistik 86,8 %, ve sledovaném období se postupně zvyšoval. Od roku 2007/2008 se zvýšila míra kvalifikovanosti pedagogů v celé České republice o 2,5 %. Ve sledovaném období došlo k mírnému poklesu začínajících pedagogů s praxí do 3 let (o necelá 2 %). Ve školním roce 2010/2011 činil jejich podíl 9,3 % ze všech pedagogů. Mírně se snížil podíl pedagogů s praxí delší než 35 let. Souvislost kvalifikovanosti PP s úrovní hodnocených dokumentů nebyla v základním vzdělávání shledána jako statisticky významná.

Podíl souladu v části ŠVP týkající se charakteristiky pedagogického sboru s požadavky RVP se ve sledovaném období zvyšoval. Podíl základních škol, které měly charakteristiku pedagogického sboru v nesouladu s RVP, se významně snížil (v roce 2008/2009 byl nesoulad zjištěn v 15,6 % škol, zatímco o dva roky později již jen ve 4 % škol).

Tabulka č. 10 Možnost ovlivnit vzdělávací strategii školy

Odpověď	Učitelé s praxí do 3 let				Učitelé s praxí delší než 3 roky			
	2007/2008		2009/2010		2007/2008		2009/2010	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Ano	265	71,0	202	66,0	2 866	93,1	3 116	94,1
Ne	108	29,0	104	34,0	212	6,9	197	5,9
Celkem	373	100,0	306	100,0	3 078	100,0	3 313	100,0

Celkem 91,3 % pedagogických pracovníků v rozhovorech uvedlo, že mohli přímo ovlivňovat stanovení vzdělávací strategie své školy. Mírně vyšší bylo zapojení pedagogů ve školách s lepším hodnocením ŠVP a také učitelů s praxí delší než 3 roky (viz údaje v tabulce č. 10). Z celkového počtu začínajících učitelů uvedly tuto možnost pouze dvě třetiny.

Podíl učitelů, kteří uvedli, že dobře znají RVP ZV, byl již v počátečním období jeho zavádění vysoký (97,6 %) a dále se zvyšoval. Nižší byl u učitelů s praxí do 3 let (92,4 %), ale i v této skupině postupně narůstal.

Podíl na tvorbě ŠVP uvedlo 87,9 % pedagogů, shodně v úspěšných i neúspěšných školách. Informace o RVP postupně získali všichni pedagogičtí pracovníci, a to více využitím kombinace externí a interní formy vzdělávání (téměř dvě třetiny) a méně samostatným studiem příslušné dokumentace (přibližně pětina). Kombinaci externí a interní formy

vzdělávání využívali častěji učitelé s delší praxí, zatímco začínající učitelé vedle tohoto způsobu využívali ve větší míře samostudium.

Účast v některé formě dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků se zaměřením na tvorbu a práci se ŠVP se zejména v prvních dvou letech sledovaného období ukázala jako nejvýznamnější předpoklad úspěchu v hodnocení souladu ŠVP a RVP. Dalšího vzdělávání k tvorbě ŠVP se výrazně častěji účastnili učitelé s praxí delší než 3 roky (přes 90 %), naopak toto vzdělávání neabsolvovala ani polovina začínajících učitelů. Zatím není prokázáno, že by tento stav u začínajících přímo souvisel např. s inovacemi v obsahu přípravy učitelů na pedagogických fakultách a potřeba dalšího vzdělávání k dané problematice by nebyla tak aktuální.

Obecně se DVPP zaměřeného na kurikulární reformu zúčastňuje postupně stále méně pedagogů. Ve školním roce 2010/2011 absolvovali vzdělávání k ŠVP a RVP učitelé z 12 % základních škol, vyšší účast pocházela z malých škol. Aby mohli pedagogové naplňovat cíle reformy, měly by jim být zajištěny adekvátní podmínky, tzn. poskytovat jim cílenou metodickou pomoc, zajistit dostupnost odpovídajícího DVPP a dalších forem profesní podpory, jako jsou např. e-learning, mentoring a jiné způsoby vzájemného učení a podpory.

V rozhovorech s vyučujícími uskutečněných po hospitacích ČŠI zjišťovala úroveň znalostí pedagogických pracovníků o vlastním ŠVP. Ve školním roce 2010/2011 měly téměř dvě třetiny učitelů informace o ŠVP na úrovni školy. Metodikem části ŠVP (předmětový metodik) bylo 14,3 % pedagogů. Kurzu k ŠVP se zúčastnilo 11,7 % učitelů. Funkci koordinátora ŠVP zastávalo 8,7 % pedagogů. Informace o ŠVP na úrovni školy získávali častěji učitelé z velkých škol, také bylo mezi nimi více metodiků částí ŠVP. Pedagogové z malých škol absolvovali ve větší míře kurzy k ŠVP a častěji zastávali funkci koordinátora ŠVP.

Tabulka č. 11 Podíl vyučujících s dosaženou úrovní znalostí o ŠVP (údaje v %)

Sledované ukazatele úrovně znalostí	Český jazyk	Cizí jazyk	Matematika	ICT	Přírodovědné předměty	Společenskovední předměty	Výchovné předměty	Odborně-praktické předměty	Celkem
Informace na úrovni školy	64,7	69,8	61,2	58,1	62,3	60,3	70,1	73,7	64,3
Kurz k ŠVP	11,5	10,9	14,8	11,6	11,9	11,5	8,0	2,6	11,7
Metodik části ŠVP	14,0	11,9	11,0	22,5	18,0	17,2	14,9	10,5	14,3
Koordinátor ŠVP	8,9	6,5	12,0	7,8	7,3	10,0	5,1	10,5	8,7
Neprokázané	1,0	0,8	0,9	0,0	0,6	1,0	1,8	2,6	1,0

Odborně kvalifikovaní pedagogičtí pracovníci se znalostmi a dovednostmi vztahujícími se k ŠVP používali častěji rozmanité formy a metody výuky a motivační aktivity, vytvářeli dále podporu pro rozvoj funkčních gramotností. Pozitivní vliv těchto odborných kvalit se projevuje v četnějším využívání komplexních a aktivizujících metod výuky, ve vedení žáků k poznávání souvislostí mezi vzdělávacími oblastmi prostřednictvím průřezových témat a ve vyhledávání a využívání informací z různých zdrojů.

Ke stále přetrvávajícím problémům, které značně zatěžují reformní proces, patří nedostatek času a nedostatek finančních prostředků. Málo času na reformu uvedla ve sledovaném období zhruba třetina začínajících pedagogů a dvě pětiny pedagogů s praxí delší než 3 roky. Na potřebu většího množství financí v souvislosti s reformou poukázala přibližně čtvrtina

začínajících učitelů a mírně vyšší podíl učitelů s delší praxí. Na nedostatek informací k reformě si více stěžovali začínající pedagogové (okolo 10 %) než pedagogové s delší praxí (5–7 %), což může ukazovat jak na nedostatky ve školní přípravě nových absolventů pedagogických fakult, tak i na jistou rezignaci učitelů s delší praxí. Celkově se však možnosti získávat potřebné informace rozšiřovaly. Prokazuje to i skutečnost, že jiné problémy (malá možnost vzdělávat se k ŠVP, malá podpora ze strany vedení) uvedla jen menší část pedagogů.

Tabulka č. 12 Názory vyučujících na výskyt problémů nejvíce zatěžujících procesy změn

Kategorie uváděných problémů	PP s praxí do 3 let				PP s praxí delší než 3 roky			
	2007/2008		2009/2010		2007/2008		2009/2010	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Malá možnost vzdělávat se k problematice změn	19	4,4	13	3,5	136	3,8	112	2,9
Malá podpora ze strany vedení	2	0,5	2	0,5	37	1,0	22	0,6
Nedostatek času	127	29,5	130	35,0	1 298	36,0	1 555	40,6
Nedostatek finančních prostředků	107	24,9	96	25,9	958	26,6	1 170	30,6
Nedostatek informací	44	10,2	36	9,7	201	5,6	277	7,2
Problém neuveden/nepspecifikován	131	30,5	94	25,3	974	27,0	693	18,1
Celkem	430	100,0	371	100,0	3 604	100,0	3 829	100,0

Po dlouhém období zavádění ŠVP do výuky pociťují někteří PP stále značnou demotivaci plynoucí z náročné přípravy a úprav ŠVP. Vyhodnocení dosavadního průběhu kurikulární reformy poukázalo na skutečnost, že tento stav ovlivňuje nedostatečná podpora zavádění změn a nevýrazné předávání informací o změnách směrem k pedagogické veřejnosti.

3 Podněty ke zvýšení kvality a efektivity školních vzdělávacích programů v praxi škol na základě hodnocení České školní inspekce

3.1 Zajistit vypracování Národního programu vzdělávání, který by obsahoval mj. vzdělávací cíle závazné pro hlediska hodnocení

V období od roku 2005 byl v České republice zásadně přebudován vzdělávací systém, vznikla ojedinělá soustava vzdělávacích programů na národní úrovni a každá základní škola dokázala zpracovat vlastní originální dokument – školní vzdělávací program. Na národní úrovni byl nově vymezen povinný obsah základního vzdělávání ve dvou RVP ZV, podle nichž školy připravily vlastní školní vzdělávací programy. Současná podoba RVP a ŠVP není bezproblémová. Stav RVP následně vytváří problémy v naplňování ustanovení zákona, podle kterého má být RVP závazný pro hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů a závazným základem pro stanovení výše finančních prostředků přidělovaných školám ze státního rozpočtu.¹¹

3.2 Změnit RVP a sjednotit terminologii RVP s platnými školskými předpisy, upřesnit nejednoznačné pojmy

Dlouhodobé zásady a cíle vzdělávání jsou součástí školského zákona a odrážejí trvalé hodnoty vzdělávání jak pro společnost, tak na individuální úrovni. Nově je definována vzdělávací instituce a založen rejstřík škol a školských zařízení. Řada úkolů pro školy je jasně vymezena v samotném školském zákoně a v prováděcích předpisech. Při přípravě rámcových vzdělávacích programů se nepodařilo terminologicky ani obsahově koordinovat tyto základní regulátory navzájem, což vyvolalo řadu praktických problémů a nadále ovlivňuje kvalitu dokumentů i aktivity základních škol. Je nutné zajistit soulad RVP s platnými právními předpisy. Především obsah vzdělávání se odlišně člení na vzdělávací obory, nebo obsahové okruhy. Odlišnosti jsou i v dalším rozdělení vzdělávacího obsahu mezi vzdělávacími oblastmi a průřezovými tématy. Tyto odlišnosti zakládají nejednotnost ve vymezení obsahu vzdělávání, znesnadňují práci pedagogickým pracovníkům ve školách a také znemožňují jednotné pojmenování v právních předpisech.

Text RVP není vždy jednoznačný a obsahuje doporučující až metodické formulace, které nejenže mohou být ve školách různě vykládány, ale svým charakterem přesahují i zákonné zmocnění.

Nejednoznačné je postavení doplňujících vzdělávacích oborů, vymezení průřezových témat a v jejich rámci forma konkretizace námětů a činností v učebních osnovách v ročnících. Vzdělávací obsah RVP je v některých částech vymezen příliš obecně, je obtížně uchopitelný a očekávané výstupy jsou pak téměř nekontrolovatelné. Nezbytnost aktualizace RVP i dopracování externích vzdělávacích standardů, které na obsah RVP navazují, prokazují mimo jiné také analýzy výsledků první celoplošné generální zkoušky ověřování výsledků žáků na úrovni 5. a 9. ročníků základních škol, kterou Česká školní inspekce realizovala v závěru školního roku 2011/2012, a v zásadě také doporučení Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) ve vazbě na hodnocení vzdělávání v České republice.

¹¹ Viz § 3 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Podíl ŠVP, které jsou ve formálním souladu s RVP, se ve sledovaném období zvyšoval. Tato tematická zpráva, podobně jako zpráva vydaná v roce 2010¹² konstatovala relativně vysoký podíl ŠVP, které nejsou zcela v souladu s RVP. Tento podíl se sice snižuje, ale přesto je stále vysoký. Příčiny tohoto stavu mohou souviset s více faktory, jedním z nich pravděpodobně je nedostatečné vnímání legislativní závaznosti ŠVP ze strany škol. Důsledkem je, že školy nepřikládaly při tvorbě dokumentu vždy význam některým náležitostem, z jejich pohledu formálním. Řadu věcí a jevů, které jsou pro ně zřejmé a běžné, nepovažují za důležité pro zaznamenání v ŠVP.

3.3 Zlepšit vazby RVP mezi stupni vzdělání

Rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé stupně se svým pojetím terminologicky odlišují i od vymezení RVP ve školském zákoně. Výsledky analýzy RVP vydaných pro předškolní, základní a střední vzdělávání ukázaly problémy při přechodu žáků do vyššího stupně vzdělání, vazby mezi rámci nejsou dostatečně propracovány. Očekávání pedagogických pracovníků vyššího stupně jsou v rozporu s požadovanými výstupy stupně předchozího, tak jak jsou v RVP popsány. Příčinou je často i neznalost výstupů předchozího stupně vzdělávání a nízká spolupráce a komunikace mezi školami. Pouze třetina učitelů v MŠ se částečně seznámila s RVP ZV, podíl učitelů v 1. ročnících ZŠ se znalostí RVP pro předškolní vzdělávání byl asi 40 %. Na výstupu ze ZV přiznalo znalost alespoň jednoho RVP pro střední vzdělávání jen 20 % pedagogických pracovníků v základním vzdělávání a ve středních školách se seznámilo s RVP ZV 48 % pedagogických pracovníků, zejména ve víceletých gymnáziích, kde je povinný pro nižší stupeň.

3.4 Vytvořit komplexní podpůrný systém pro další postup kurikulární reformy základním školám

Pro další etapu realizace nových rysů pojetí kurikula lze využít řady pozitivních poznatků z přechodové etapy, a to jak z činnosti a aktivit samotných škol, tak z výstupů řady rozvojových projektů. V souvislosti s tím tato tematická zpráva konstatuje nedostatky především v metodické podpoře, které nepředcházela cílená informační kampaň podporující zavádění dvoustupňového kurikula a účelnost využívání ŠVP ve školách. Metodická podpora v době zavádění ŠVP do výuky byla nesystémová a dosud uveřejňované materiály jsou často jen dílčího charakteru. Z těchto nedostatků vyplývala i nízká připravenost učitelů na tvorbu a úpravy ŠVP a na práci se ŠVP jako se strategickým dokumentem a pomůckou pro plánování výuky. I přes značné nedostatky v metodické podpoře byla ve školách pozorována snaha pedagogických pracovníků o používání takových postupů, které vedou k utváření a rozvoji klíčových kompetencí žáků.

Samotné ŠVP ve školách pomohly uplatňovat mezipředmětové vazby, a především umožnily rozšiřovat vzdělávací nabídku a vytvářet možnosti širšího zohledňování vzdělávacích potřeb a zájmů žáků a jejich rodičů.

Dílčím cílem v oblasti změn cílů a obsahu bylo vytvoření fondu učebnic a dalších podpůrných materiálů, které by odpovídaly novému pojetí kurikula. Tato oblast nebyla přímo sledována tímto tematickým šetřením, ale z výsledků inspekční činnosti vyplývá, že učebnice a pomůcky jsou většinou pouze formálně uvedeny do souladu s RVP, ale jejich koncepce často nepodporuje proměny kurikula. Vzhledem k významné vazbě výuky na učebnice se

¹² Tematická zpráva. Inspekční hodnocení školních vzdělávacích programů za období 2007–2010. Praha, 2010. Dostupné na WWW: <http://www.csicr.cz/getattachment/6c32c65f-10d9-408a-9917-67be7766a8c7>.

ukazuje, že nenaplnění tohoto dílčího cíle je potenciálním rizikem realizace úkolů v oblasti změn cílů a obsahu vzdělávání.

3.5 Snížit administrativní zátěž pro přípravu učebních dokumentů a usnadnit práci se ŠVP

Vlastní tvorba ŠVP znamenala pro školy neúměrné zvýšení administrativní zátěže, která následně také komplikuje provádění dalších potřebných úprav ŠVP. Vzhledem k vysokému podílu ŠVP, které mají značný rozsah, by pro školy byla přínosem kvalitní, profesionální softwarová podpora editace, jež by umožnila zachovat specifika konkrétních ŠVP, ale zároveň pomohla udržet soulad školního dokumentu s RVP. Česká školní inspekce navrhuje úpravu zásad pro tvorbu školních vzdělávacích programů, které jsou součástí RVP ZV, neboť odlišně upravují či vyžadují řadu údajů a oblastí, které jsou již popsány nebo vyžadovány podle platné legislativy jiným způsobem, případně se mohou z objektivních důvodů měnit. Je nutné provést úpravy RVP, které odstraní nejednoznačnosti textu a sníží administrativní zátěž pro školy při zpracování a úpravách ŠVP.

3.6 Podpořit další rozvoj vlastního hodnocení škol jako partnerského systému vnějším hodnocením MŠMT, zřizovatele a České školní inspekce

V oblasti **zvyšování kvality vzdělávání** šlo o vytvoření systému vnějšího a vnitřního hodnocení postaveného na jasné koncepci vzdělávací politiky, na definování vzdělávacích cílů, z nichž budou odvozena hlediska pro hodnocení a vypracování hodnotících nástrojů. Vzhledem ke sledovaným ŠVP se jednalo také o vytvoření evaluačních standardů a vývoj evaluačních nástrojů. V souvislosti s RVP lze konstatovat, že standardizace výstupů povinného vzdělávání je zatím jen v podobě rozpracovaných výstupů bez provedené vlastní standardizace. Navíc v RVP ZV byl relativně vysoký počet očekávaných výstupů, který se jejich rozpracováním do pracovních verzí standardu ještě zvýšil.

Jedním z dílčích cílů oblasti bylo vytvořit ucelený systém hodnocení žáků na konci každého stupně vzdělávání, založený na diagnóze předpokladů a dosažených výsledků, a zároveň zvýšit diagnostické kompetence učitelů. Princip tzv. výstupního hodnocení byl průběhu implementace novelou školského zákona změněn. Ve vztahu k tomuto cíli tematická zpráva poukazuje na snahu pedagogických pracovníků o uplatňování diferencovaného přístupu k žákům, ale zároveň také na nedostatečnou obeznamenost s metodami hodnocení žáků a poskytování průběžné zpětné vazby žákům v průběhu výuky.

3.7 Analyzovat současný rozsah pedagogické autonomie školy a změnit postavení ředitele školy

V oblasti **vnitřní proměny školy** se jednalo o vytvoření nástrojů pro uplatnění **autonomie školy**. Cílem bylo vytvořit organizační a metodickou podporu pro vlastní rozvoj škol a také vybudovat společnou podpůrnou infrastrukturu ve spolupráci pedagogických center, fakult vzdělávajících učitele apod. Současný stav podpořil tzv. úplnou autonomii škol a řada ekonomických a administrativních úkolů velmi omezuje prostor ředitele školy pro řízení hlavního, tj. pedagogického, procesu. V základním vzdělávání je vysoký podíl tzv. „malých škol“ do 150 žáků a je nutné zvážit přerozdělení úkolů ředitele a zřizovatele, tak aby byly lépe zajištěny podmínky zvyšování kvality a úrovně požadovaných výstupů v pedagogických procesech. V oblasti **pedagogických pracovníků jako nositelů kvality** se jednalo o zlepšení ekonomických podmínek škol, především pak podmínek platových, o vytvoření standardu učitelské profese a také o podporu oborových a předmětových didaktik.

K vnitřní proměně škol ve sledovaném období docházelo, byť organizační a metodická podpora této vnitřní proměny nebyla systematická a cílená. Dokládají to zjištění v průběhu tematického šetření, například: významný počet pedagogických pracovníků se aktivně zapojil do procesu přípravy a úprav ŠVP a do plánování výuky ve škole, byly umožněny pozitivní změny ve školách a byl vytvořen prostor pro zavedení inovací. V souvislosti s tvorbou ŠVP a výukou podle něj byla podpořena týmová práce v pedagogickém sboru a také byl posílen význam metodických orgánů školy. Cílená podpora se promítla do zkvalitnění vzdělávání vedoucích pracovníků škol v programech DVPP zaměřených na řízení škol a vedení školních týmů. Zjištění ČŠI dokládá rostoucí zájem o využívání různých výukových metod a o získání nových kompetencí, zejména cestou dalšího vzdělávání. Přesto stále přetrvává nízká připravenost učitelů na práci s žáky se sociálním znevýhodněním i s žáky nadanými.

3.8 Zlepšit partnerství s vysokými školami

V průběhu tvorby a následné implementace kurikulárních dokumentů ve vzdělávací praxi byla promarněna příležitost systematické spolupráce s fakultami připravujícími učitele tak, aby tyto fakulty průběžně aktualizovaly své pedagogické studijní programy i podle potřeb vzdělávací politiky státu. Tuto spolupráci by bylo vhodné v budoucnu spojit s úpravami RVP nebo s dokončením tvorby evaluačních standardů. Je nezbytné, aby se změnila i nabídka VŠ v oblasti dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, a do vzdělávacích programů je nutné zařadit moduly směřující k nově požadovaným kompetencím: znalost anglického jazyka, informační gramotnost pedagogických pracovníků, dovednosti související s pedagogickou diagnostikou a problematikou inkluzivního vzdělávání. Na velmi nízké úrovni je pedagogický výzkum, pokud se realizoval, je velmi obtížný přístup k výstupům výzkumných týmů a nízká možnost aplikování výsledků v praxi.

Je vhodné zapojit fakulty připravující učitele a vytvořit kvalitní evaluační standardy pro všechny vzdělávací obory, zajistit jejich obsahovou provázanost a konkretizaci v RVP pro celou vzdělávací dráhu na principu celoživotního učení.

Ke zvýšení kvality základního vzdělávání je třeba využívat při úpravách rámcových vzdělávacích programů spolupráci s fakultami připravujícími učitele tak, aby shoda v přístupech umožnila okamžité promítnutí do obsahu vzdělávání budoucích učitelů a vznik nabídky DVPP pro stávající sbory.

3.9 Změnit systém financování v základním školství

Poznatky České školní inspekce ukazují, že většina škol se i v situaci nedostatečné podpory s mnoha problémy zpracování ŠVP postupně vypořádala a snaží se zorientovat v procesu zásadní transformace vzdělávání víceméně samostatně. Lze konstatovat, že k celkovému výraznějšímu zlepšení ekonomických podmínek vzdělávání, jejichž vymezení by také mělo být součástí RVP, v posledních letech nedochází.

Poukazuje se především na to, že nezajištění ekonomických podmínek ze strany státu neumožní realizovat započaté proměny. Navíc přetrvávají značné rozdíly ve financování škol mezi jednotlivými kraji.

V současném systému financování zcela chybí možnost nárokové podpory pro žáky se ŠVP, není vyřešena podpora pro žáky se sociálním znevýhodněním, skupiny žáků nadaných.

Velkým přínosem v základním školství se staly rozvojové programy, do kterých se postupně již zapojily téměř všechny školy ve všech krajích. Je jednoznačně doložitelné, že účast školy v kterémkoli rozvojovém programu prokazatelně pozitivně ovlivnila vědomosti, dovednosti i postoje pedagogických pracovníků požadované při realizaci cílů kurikulární reformy.

Dále je nutné zajistit cílenou podporu pro vybudování fondu učebnic, které budou podporovat nové pojetí kurikula, včetně standardů, a ve struktuře státních podpor vytvořit zdroje pro vývoj, modernizaci a obnovu vhodného softwarového prostředí, které bude školám umožňovat snadno provádět úpravy ŠVP, kontrolovat soulad s RVP, ale zachová v maximální možné míře profilační specifika jednotlivých ŠVP.

3.10 Zpracovat zásady pro optimalizaci sítě škol poskytujících základní vzdělávání

V další etapě bude nutno přizpůsobit i organizační struktury na všech úrovních podle dosavadních výsledků postupu kurikulární reformy.

Ve spolupráci s MŠMT a s ostatními kraji je třeba zvýšit efektivitu optimalizace vzdělávací soustavy a zajistit srovnatelné ekonomické podmínky pro vzdělávání. V souvislosti s kurikulární reformou jsou hlavními rizikovými faktory problémy spojené s pomalým postupem transformace bývalých zvláštních škol a redukcí víceletých gymnázií. V obou případech zřizuje většinu těchto škol krajský úřad. Pro naplnění potřeb inkluzivního vzdělávání bude nutno zvážit regulaci těchto programů a zajistit podporu venkovským školám. Kritická je především situace na 2. stupni základního vzdělávání.

V české vzdělávací soustavě a v RVP nejsou prozatím důsledně implementovány vnější mezinárodní hodnoticí systémy, např. ISCED, což by umožnilo přizpůsobit architekturu vzdělávací soustavy potřebám současné praxe v kontextu společenských změn.

Seznam zkratk

ČŠI	Česká školní inspekce
DVPP	další vzdělávání pedagogických pracovníků
EU	Evropská unie
ICT	informační a komunikační technologie
ISCED	mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání (International Standard Classification of Education)
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
PISA	Programme for International Student Assessment
PP	pedagogický pracovník
RUP	rámcový učební plán
RVP	rámcový vzdělávací program
RVP ZŠS	Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SVP	speciální vzdělávací potřeby
ŠVP	školní vzdělávací program
UP	učební plán
VG	víceleté gymnázium
VP	vzdělávací program
VŠ	vysoké školy
ZŠ	základní škola
ZV	základní vzdělávání